

Å BARE SE

Av Jenny Svensson

Jenny Svensson (1983) er født og oppvokst i Stockholm og flyttet til Tromsø i 2008. Hun har bachelor i dans fra Laban Centre of Contemporary Dance i London (2008) og har gått på toårig forfatterstudium ved Norges Arktiske Universitet i Tromsø (2016). Hun arbeider som frilans dansekunstner, dramatiker og forfatter. I 2018 var hun aktuell bl.a. som dramatiker med barneforestillingen **Tobias og dagen det smalt** (Rimfrost Teaterproduksjoner) som vant Heddaprisen for årets barneforestilling, og som utøver i danseforestillingen **Digging in to my magnificent trashbin I'm searching for my life** (Haugen Produksjoner) som hadde premiere på Festspillene i Nord-Norge. I 2019 skrev hun manus til konsertforestillingen **ET!** som hadde premiere på Den Nasjonale Scene under Festspillene i Bergen. Hun er også i ferd med å avslutte arbeidet med sin debutroman **Stå stille her med meg** som vil bli gitt ut på Oktober forlag. Hun har hatt flere verv i ulike organisasjoner, bl.a. som leder for utvalget for scenekunst i Kulturrådet 2016–dd, styreleder for Forum for nordnorske Dansekunstnere (FnnD) 2010–2014, styremedlem i RadArt – nettverk for fri scenekunst 2012–2015 og styremedlem i Ordkalotten internasjonale litteraturfestival 2017.

Det produseres mye dansekunst i Norge, i et bredt spekter av uttrykk og på et høyt nivå. Likevel er den sceniske dansen en av de mindre synlige kunstformene og den har relativt lave publikumstall sammenlignet med andre kunstformer. Jeg vil se nærmere på hvorfor det er slik, men mest vil jeg reflektere rundt dette, og komme med forslag til hvordan dette kan endres. Jeg vil fokusere på å finne måter å eie sin danseopplevelse på, eller hvordan den som allerede er en trygg publikummer kan hjelpe andre til å bli det. Dette bygger på erfaringer fra eget utøvende virke, og fra arbeid med å gjøre dans tilgjengelig for elever i barneskolen.

Hvorfor er det så vanskelig å se på dans?

Hvorfor går ikke folk bare og ser på dans? Grunnene til dette er mange og komplekse, og jeg vil ikke diskutere eller analysere alle disse. Men en av dansens store utfordringer er at den i veldig liten grad eksisterer utenfor det rom hvor dans foregår; den er lite representert i den offentlige debatten og i (kultur)nyhetsrapporteringen. Det skaper et behov for en inngang til dansen, fordi ingenting er tilgjengelig helt av seg selv. I det norske språket finnes et bra uttrykk som mangler i mitt svenske morsmål, nemlig det å ha tenkte knagger å henge for eksempel en opplevelse på. I og med at dansen er lite synlig utenfor det rom hvor dansen foregår, står den uerfarne publikummeren ofte uten knagger, og uten dem kan opplevelser bli utilgjengelige, kanskje til og med uforståelige og meningsløse.

Å se på sport

Noe som lenge fremstod som uforståelig og meningsløst for meg var sportssendinger på TV. Men da jeg møtte min sportsinteresserte partner måtte jeg gi sportssendingene en ny sjanse, og det var da jeg skjønnte hvorfor de var så utilgjengelige for meg. Det var knaggene. Sport kan være folkelig som bare det, men uten knagger var det vanskelig å få noe ut av de aktivitetene som TV viste. Sportskommentatorene var kompetente og gode formidlere, men de gjorde ikke rede for hvordan seerne egentlig skulle klare å følge med på hvem som lå først når ikke alle starter samtidig. Min samboer kunne forklare dette med jaktstart for meg og hvor på skjermen jeg skulle følge med. Det hele ga mening, etter hvert har jeg lært meg litt om de ulike utøverne, og skiskytterløp er nå et berikende innslag på søndagsformiddagene om vinteren. Det er klart jeg kunne google meg til informasjon om skiskytterne, på samme måte som det er fristende å be den som 'ikke ser på dans fordi jeg ikke kan noe om dans' om å google det som går på Dansens Hus i helgen (eller det lokale Kulturhuset dersom en er så heldig at det programmeres dans der), lese seg litt opp og kjøpe seg en billett. Men da risikerer den lille terskelen som allerede er der å bli unødvendig høy. Det som trengs er ikke nødvendigvis all den informasjonen som internett eller andre kilder kan tilby, og frem for alt trengs ikke den store oppgaven å sortere og fordøye all den informasjonen som finnes. Alt som trengs er noen knagger, og det store paradokset her er at det kanskje viktigste forarbeidet en publikummer kan gjøre er å forberede seg på å se uten forberedelser. Jeg kommer tilbake til dette, men før det:

Hvorfor skal en se på dans når det er så vanskelig?

Som tidligere nevnt kan dansen oppleves som vanskelig på grunn av ytre faktorer. Dansen kan også være selvpoptatt, ignorant, irrelevant, kjedelig – og helt fantastisk. Det jeg opplever som fantastisk med dansen er at den er unik som uttrykk i det at den er abstrakt, samtidig som den snakker til oss som fysiske vesener. Dansens instrument er vårt felles instrument, kroppen, og dansen kan dermed kommunisere med oss som kroppslige skapninger uten å ta omveien via det verbale og intellektualiserende. Og uten å gå altfor langt inn i en politisk eller samfunnskritisk diskusjon så er jeg overbevist om at hvis det er noe vi trenger i dag så er det de typer opplevelser som dansen kan tilby, det på samme tid abstrakte og fysiske, som en kontrast til de konkrete og sort-hvite uttrykkene og inntrykkene vi ellers får en god del av. Jeg tror våre hjerner trenger det, jeg tror våre kropper trenger det og jeg vil gå så langt som å hevde at vårt samfunn trenger det. Dans og scenekunst er på godt og vondt langsomt, både i produksjon og i opplevelsen. Det tar lang tid fra idé til premiere og dansen har begrensede muligheter til å kommentere på det som skjedde i går. Samtidig er det en av dansens styrker, siden dette gjør at dansekunsten kan speile samtiden på et nivå med lengre perspektiv og mer ettertanke. Men dansen kan også ligge i forkant; dansen utforsker og skaper nye retninger innenfor scenekunsten, og har vært med på å sette agendaen for diskusjoner om kropp og kjønn for eksempel.

Så hvordan skal vi se på dans?

Det ideelle, og kanskje naturlige, svaret burde være 'Det er bare å sette seg ned å se!'. Men å føle seg bekvem med å *bare se* er altså ikke så lett som det høres ut som, det krever noe å forberede seg på å se uten forberedelser. Her vil jeg tilby noen måter å nærme seg danseopplevelsen på, men egentlig peker de ulike måtene i samme retning: at hver publikummer skal kunne gå inn i salen (eller hvor enn dansen vises) og bare se. Se hva som skjer på scenen og med seg selv.

Å sette ord på dansen

De siste årene har jeg sammen med min kollega Silje Solheim Johnsen besøkt skoler med prosjektet 'Sett ord på dansen'. Prosjektet retter seg mot barn i 8–10 års alder, foregår over én skoledag og er lenket opp mot brosjyren *Om å se dans*.

Dagen starter med oppvarmingsleker som involverer det å se og beskrive. Deltakerne får snakke litt om dans, om eventuelle tidligere danseopplevelser og om de ulike elementene en danseforestilling kan inneholde. Innspillene blir koblet til de ulike inndelingene vi har gjort i brosjyren: Danserne, Bevegelsene, Scenerommet, Lyset og Lyden. Deltakerne blir delt inn i grupper hvor hver gruppe får i oppdrag å følge ekstra godt med på ett spesifikt element, for eksempel bevegelsene eller scenerommet. De får deretter se forestillingen og etter en liten pause samtaler vi i gruppene om hva de har sett.

Det tas notater fra samtalene som sammenstilles til en felles anmeldelse fra klassen etter at verkstedet er avsluttet. Kritikken blir et konkret resultat av dagen, men er ikke målet i seg. Målet er å gi noen verktøy for å se og reflektere, både om den spesifikke opplevelsen den dagen, men forhåpentligvis også andre forestillingsopplevelser i fremtiden. Det er lett å tro at fokuset på én enkelt av forestillingens mange komponenter stiller seg i veien for å se de andre, men tvert imot, opplever vi, at det blir et fast punkt som får de andre elementene å fremstå klarere. Å se på de ulike bestanddelene i et verk kan i tillegg gi en større forståelse for selve håndverket og gjøre det mer begripelig. Dette fremkommer i samtalen med elevene etter forestillingen hvor de aller fleste har noe å si om alle elementene, både hver for seg og i relasjon til hverandre, uansett hvilket element

de har hatt i oppdrag å fokusere på. Og selv om metoden kan fremstå som en instrumentell fremgangsmåte som reduserer dansen til noe altfor håndfast, er erfaringen fra verkstedene at det ikke er resultatet i deltakerne/publikummernes refleksjoner. På samme måte som fokuset på en komponent får de andre å fremtre tydeligere, så fungerer det også som en inngang til den mer sanselige og tolkende delen av opplevelsen. Noe som vises i disse sitatene fra anmeldelser som er blitt produsert av barn som har deltatt i *Sett ord på dansen*:

Publikums fantasi ble blandet med danserens fantasi.

Dans er bare bevegelse og det er ingenting å le av når noen danser, mente noen, mens andre mente at på mange plasser var dansen ment å være morsom og da var det på sin plass å le.

Det var som om danseren var nysgjerrig i bevegelsene.

Jeg kom til å tenke på at det finnes veldig mange typer danser og bevegelser.

Jeg tenkte på krig.

Det var som om kroppsdelene styrte, og ikke danseren selv.

Hvis det gikk an å forandre på noe i forestillingen så ville det vært fint med flere dansere, frysposisjoner og strømbevegelser.

Å se på forestillingen var som å bli bombardert med bevegelser, men som en helt ufarlig bombardering.

Mot slutten av dagen stiller vi noen mer åpne spørsmål om opplevelsen, som *Fikk forestillingen deg å tenke på noe spesielt?* eller *Hvis du fikk forandre på noe i forestillingen, hva ville det ha vært?* Det er spørsmål som kan være vanskelige, til og med ubehagelige, å svare på rett etter en forestillingsopplevelse, men som deltakerne er mer enn klare for å diskutere når de har fått lov til å være i det mer håndfaste og konkrete en stund. Skoleelevene som deltar i prosjektet får altså ikke noen introduksjon til dansen som kunstform eller informasjon om det aktuelle verket eller koreografen. De får noen nøkler, eller kanskje man kan se på det som tillatelse, til å bare se og oppleve. Den beskrevne fremgangsmåten her er et pedagogisk opplegg tilpasset for en skoledag med unge elever, men grunnidéen kan i ulike former brukes på et eldre publikum i andre sammenhenger.

Å lete etter eget narrativ

Da jeg tok min bachelor i dans i London, så jeg mye dans sammen med medstudentene mine. Tilbudet var stort, det kunne til tider bli for mye av det gode og det er ikke all dans man liker. En av mine studievenninner utviklet et knep hun brukte hvis en forestilling ble for kjedelig – hun latet som om utøverne på scenen søkte etter noe de ikke fant. Dette var altså en dansesstudent med både interesse for og erfaring med å se og utøve dans, og hennes 'metode' kan fremstå som komisk og kanskje til og med ignorant mot verket og kunstnerne bak. Men den sier noe viktig om at det er lov å skape sitt eget narrativ, og at hver person, situasjon og dagsform har sin egen måte å se på. Mine beste danseopplevelser har jeg hatt da jeg har vært i en tilstand hvor tankene mine kan flyte, når jeg kan lese inn det som ligger nært for meg å lese inn. Forestillingsopplevelsen blir et rom for refleksjon som kretser rundt det som genuint blir vekket hos meg og ikke nødvendigvis det som programteksten, andre publikummere eller noe annet i konteksten forventer at jeg skal tenke på. Hvis man som publikummer trenger at danserne skal lete, så la dem lete.

Å oppleve naturen

En annen parallell som kan dras, i øvelsen å bare se, er å gå til hvordan vi opplever naturen. Det er selvfølgelig stor forskjell på dansekunst og natur, blant annet fordi dansen er menneskeskapt og planlagt, mens det finnes ulike teorier om hvordan naturen rundt oss har oppstått. Men det som er interessant er at de fleste av oss ikke analyserer eller kritiserer vår egen opplevelse når vi tar inn naturen. Vi sier sjelden at *denne utsikten fikk meg til å føle på en viss måte fordi det fjellet hadde den formen* eller *hvis bare de trærne der hadde stått litt nærmere vannet ville jeg skjønt dette mye bedre*. Den åpne måten å ta inn naturen på ser ut til å komme naturlig for de fleste, og jeg tror man kan ta med seg den umiddelbare og frie måten å betrakte på inn i et scenerom også. Hvis vi får tillatelse til det – av oss selv, av arrangøren og av de andre i salen. Den som er vant til å være dansepublikummer kan være med på å skape det tillatende rommet.

Å eie sin opplevelse og la andre eie sin

De tilnærmingene som har blitt presentert her peker alle tilbake til at publikum skal få lov til å eie sin egen opplevelse, uansett hvordan den opplevelsen er. Det er lov å se verk av en banebrytende koreograf og ikke like det. Å ikke like noe er ikke det samme som å ikke vite bedre. Min samboer som introduserte meg for sport, introduserte meg også for klassisk musikk. Det var noe jeg ikke hadde samme motstand mot som jeg hadde mot sport, men det hadde sjeldent eller aldri blitt til at jeg kjøpte meg billett til en klassisk konsert. Jeg visste ikke hva jeg skulle velge å høre på, og kanskje var jeg redd for å føle meg dum og kunnskapsløs. Min samboer skaffet oss konsertbilletter, hun satte verket i kontekst, forklarte hvorfor

orkesteret brukte de instrumentene de gjorde og hva som skiller en arie fra et resitativ og så videre. Den informasjonen var og er interessant, men ikke essensiell for å gi meg en god opplevelse. Hun lærte meg også noen sosiale koder, for eksempel at det ikke skal klappes mellom de ulike satsene, selv om musikken blir helt stille. Hun gjorde konsertopplevelsen rikere gjennom å gi meg noen knagger å henge den på, men viktigst var at hun gjorde min tilstedeværelse i konsertsalen mer komfortabel. Det problematiske med å gå på konsert med min samboer og hennes musikerkolleger er imidlertid samtalen etterpå. Når jeg, som oftest, har hatt en fin musikalsk opplevelse har de gjerne innvendinger og analyser, slik jeg kan ha når jeg har sett dans. Men hvis jeg har hatt en god opplevelse vil jeg ikke vite om den tredje satsen gikk langsommere enn den burde, eller om fiolinen kom inn en takt for tidlig, siden jeg i min uvitenhet ikke fikk det med meg. Jeg prøver å verne og ha respekt for min opplevelse, på samme måte som jeg prøver å verne og ha respekt for opplevelsen til noen som ser dans for første eller tredje gang.

Anerkjenne terskelen for å gjøre den lavere

Jeg har ikke blitt noen hardbarket sportsfanatiker, men jeg ser litt mer på sport og har glede av det. Jeg har såpass mye kunnskap at jeg kan velge å se det som interesserer meg, og kan velge bort annet. Og jeg elsker å se på håndball, selv om jeg ikke kan alle reglene, sjelden skjønner hvorfor dommeren blåser for frikast eller hva treneren roper til spillerne i time-ouren. All dans er heller ikke for alle, og jeg mener det ikke er noe å tjene på å insistere på det heller. Jeg tror heller ikke at det er noe å tjene på å insistere på at det å *bare se på dans* ikke krever noe av publikummeren. Det å ikke anerkjenne den lille terskelen som er der gjør den høyere istedenfor lavere, på samme måte som jeg tror at en oppfordring om *gjøre litt research først* gir samme effekt. Den eneste egentlige forberedelsen som kreves er kanskje å endre innstillingen fra *jeg ser ikke på dans fordi jeg forstår det ikke* til *jeg ser på dans fordi jeg ikke forstår det*. Jeg tror det er mange potensielle publikummere som ville opplevd dansekunst som en berikelse, men som ennå ikke har fått sjansen til det. Håpet er at denne teksten kan være med på å gjøre terskelen noe lavere, eller inspirere andre til å senke sin terskel. Slik kan flere få oppleve å bli bombardert med bevegelser, og kjenne at det er en bombardering som faktisk er helt ufarlig.

Denne artikkelen er en bearbejdet versjon av et foredrag som ble holdt på seminar for nye og etablerte arrangører i regi av Dansnett Norge i forbindelse med turnénettverkets oppstart. For mer informasjon om prosjektet *Sett ord på dansen* og brosjyren *Om å se på dans*, se www.settordpadansen.no

Å BARE SE

FØR FORESTILLINGEN

Hva heter forestillingen?
Hvor koreografen laget andre forestillinger?

Hva er du?
Hvordan kjennes det i kroppen?

UNDER FORESTILLINGEN

Hva husker du best?
Hva får det deg til å leuke på?

ETTER FORESTILLINGEN

Hva husker du best?
Hva får det deg til å leuke på?

DANSERNE

BEVEGELSENE

SCENEROMMET

LYSET

LYDEN

EN LITEN DANSEORDLISTE

- DANSEREN** er personen som utfører bevegelsen.
- DANSEREGRUPPEN** er en gruppe som utfører en eller flere forestillinger.
- DANSERETT** er den kunstneriske og kulturelle rammen rundt en forestilling.
- DANSERETT** er den kunstneriske og kulturelle rammen rundt en forestilling.
- DANSERETT** er den kunstneriske og kulturelle rammen rundt en forestilling.
- DANSERETT** er den kunstneriske og kulturelle rammen rundt en forestilling.
- DANSERETT** er den kunstneriske og kulturelle rammen rundt en forestilling.